

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Literatura rosyjsko-izraelska i jej mitotwórczy potencjał

Author: Mirosława Michalska-Suchanek

Citation style: Michalska-Suchanek Mirosława. (2022). Literatura rosyjsko-izraelska i jej mitotwórczy potencjał. "Er(r)go. Teoria – Literatura – Kultura" (Nr 44 (2022), s. 219-227), doi 10.31261/errgo.11875

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

Literatura rosyjsko-izraelska i jej mitotwórczy potencjał

Recenzja pozycji: Roman Katsman, *Vysschaya legkost' sozidaniya. Sleduyushchiye sto let russko-izrail'skoy literatury* (Boston–St. Petersburg: Academic Studies Press–BiblioRossica, 2021). Oprawa twarda, 443 str. ISBN: 9785604470985. [Роман Кацман, *Высшая легкость созидания. Следующие сто лет русско-израильской литературы* (Boston–St. Petersburg: Academic Studies Press–BiblioRossica, 2021)].

Russian-Israeli Literature and Its Myth-Creating Potential

Abstract: The text is a review of Roman Katsman's monograph, entitled *Vysschaya legkost' sozidaniya. Sleduyushchiye sto let russko-izrail'skoy literatury* (Boston–St. Petersburg: Academic Studies Press–BiblioRossica, 2021). This is a continuation of his research included in the previous book, *Neulovimaya real'nost'. Sto let russko-izrail'skoy literatury (1920–2020)* (Boston–St. Petersburg: Academic Studies Press–BiblioRossica, 2020). Katsman steps back from perceiving Russian-Israeli literature as a part of Russian literature and describing it only in contexts and connections related to Russian culture. The recognition of such literary autonomy requires a separate research method, tools and conceptual apparatus. In his book from 2020, Katsman presents a philosophical and cultural paradigm, which aims to define the perspective of Russian-Israeli literature; in the other monograph, he supplements this paradigm with the myth-creating potential contained in this literature.

Keywords: Russian-Israeli literature, myth, *mythopoesis*, cultural paradigm

Działalność badawcza Romana Katsmana – profesora Uniwersytetu Bar-Ilana w Ramat Ganie w Izraelu – od wielu lat poświęcona jest literaturze rosyjsko-izraelskiej. Jak dotąd zagadnienie to pozostaje poza głównym nurtem zainteresowań badawczych światowej rusycystyki, która traktuje je raczej w sposób marginalny. Prace, które okazjonalnie pojawiają się głównie w Rosji i w Polsce, zaledwie dotyczą istoty samego zjawiska, koncentrują się przy tym na aspektach szczegółowych, dotyczących pojedynczych reprezentantów tej literatury oraz ich wybranych utworów¹. Wydawałoby się, że ze względu na ogromną liczbę rosyjskojęzycznych twórców,

1. Jedynym naukowym forum poświęconym tematyce rosyjsko-izraelskiej jest, wydawane od 2018 roku przez Uniwersytet Śląski w Katowicach, czasopismo *Iudaica Russica*. Roman Katsman aktywnie współpracuje z czasopismem od chwili jego powstania.

Izrael powinien przewodzić takim badaniom, tymczasem Roman Katsman jest w zasadzie jedynym izraelskim uczonym, który ten temat szeroko podejmuje.

Literaturę rosyjsko-izraelską cechuje wewnętrzna niejednorodność, co wynika z jej wielokulturowej proveniencji, osadzenia na styku kultur, a także ze złożonych uwarunkowań historycznych, politycznych, społecznych, religijnych i mentalnościowych. Jest to jednocześnie literatura autonomiczna (wobec literatury rosyjskiej i izraelskiej), działająca w odrębnej przestrzeni kulturowej, wyposażona we własną ścieżkę i dynamikę rozwoju oraz poetykę. Pogląd ten stał się dla Katsmana przyczynkiem do odejścia od postrzegania literatury rosyjsko-izraelskiej – jak dotąd praktykowano – jako części literatury rosyjskiej oraz od opisu wyłącznie w kontekstach i zależnościach związanych z kulturą rosyjską.

Takie podejście wymaga określonej (odrębnej) metody badawczej, narzędzi i aparatu pojęciowego. W książce z roku 2020 zatytułowanej *Nieuchwytna rzeczywistość. Sto lat rosyjsko-izraelskiej literatury (1920–2020)* [Неуловимая реальность. Сто лет русско-израильской литературы (1920–2020)]² Katsman zaprezentował – jak sam to określił – “filozoficzno-kulturowo-chaotyczny paradygmat”, który ma za zadanie wyznaczyć perspektywę oglądu stuletniej historii literatury rosyjsko-izraelskiej, poczynając od roku 1920. Jego fundament tworzą cztery koncepcje naukowe. Po pierwsze – generatywna antropologia (*Generative Anthropology*) i *originary thinking* Erica Gansa, które to teorie – mówiąc najprościej – postrzeganie świata wiążą z doświadczeniami ludzi i ich kulturowymi wyobrażeniami o tymże świecie. Na poziomie rudymenarnym kluczowe są dla Katsmana tzw. wydarzenia sceniczne (*scenic events*), sceny źródłowe (*originary scene*) wyrażane przez reprezentacje, będące finalnym produktem aktu desygnacji³, a także tzw. przerwany gest przyswojenia, który implikuje, oprócz wspomnianego aktu desygnacji, mechanizm konstytuowania się określonej rzeczywistości. Po drugie – konceptualizacja chaosu w ujęciu Katherine Hayles, z której Katsman wyprowadza tezę o dyssypatywnym charakterze literatury rosyjsko-izraelskiej. Przy założeniu, że – wyznaczające strukturę i charakter tej literatury – chaos i porządek połączone są wektorami skierowanymi ku sobie, czyli chaos prowadzi do ładu, a ten na powrót do chaosu, literaturę tę Katsman traktuje jako system, podlegający powtarzającym się procesom rozproszenia i ponownego skupienia elementów w innym porządku (zawsze na wyższym poziomie złożoności). Za Hayles chaos nie jest tu identyfikowany z brakiem porządku (chaos zakłada nie-porządek,

2. Роман Кацман, *Неуловимая реальность. Сто лет русско-израильской литературы (1920–2020)* (Boston–St. Petersburg: Academic Studies Press–BiblioRossica, 2020).

3. Zob. Eric Gans, *The Scenic Imagination. Originary Thinking from Hobbes to Present Day* (Stanford: Stanford University Press, 2008), 1; zob. również Ryszard Nycz, “Antropologia literatur – kulturowa teoria literatury – poetyka doświadczenia”, *Teksty Drugie*, 6 (2007), http://rcin.org.pl/ibl/Content/51309/WA248_67628_P-I-2524_nycz-antropologia.pdf (20.04.2021).

a nie anty-porządek), lecz z wielotorową informacją, którą cechuje determinizm i obecność działań celowościowych⁴. Po trzecie – realizm spekulatywny Grahama Harmana i Quentina Meillassoux. Filozofia w ich ujęciu odwraca się od kategoryczności przeżyć i zarysowuje figurę powołującą do życia nowe pojęcie ontologiczne – zwrot spekulatywny (*speculative turn*). Harman wprowadza termin “przyczynowości zastępczej”, która odcina się od tzw. wpływu bezpośredniego. Zgodnie z jego teorią przedmioty istnieją w sposób wobec ludzi autonomiczny, a postrzeganie człowieka jako kategorii dominującej zostaje zastąpione uznaniem go za jeden z przedmiotów. Wymienione sposoby myślenia izraelski badacz spaja teorią Jacques’a Lacana, a zwłaszcza jego triadą porządków – wyobrazeniowego, symbolicznego i realnego⁵. W przyjętej metodologii Katsman – jak widać – odcina się od tradycyjnego oglądu procesu literackiego oraz interpretacji dzieł literackich, i sięga po narzędzia Nowej Humanistyki, które przyjmuje jako optymalne do charakterystyki niejednorodnego, dyssypatywnego systemu, za jaki uważa literaturę rosyjsko-izraelską.

Kolejna monografia Katsmana – z roku 2021 – pod tytułem *Najwyższa lekkość tworzenia. Kolejne sto lat rosyjsko-izraelskiej literatury* [Высшая легкость созидания. Следующие сто лет русско-израильской литературы] (wydana w tej samej serii i szacie graficznej przez to samo wydawnictwo – Academic Studies Press–BiblioRossica, Boston–St. Petersburg) stanowi kontynuację i dopełnienie poprzedniej, tu przywołanej. Katsman po raz wtóry podejmuje się – trzeba to jasno powiedzieć – eksperymentalnego oglądu rosyjskojęzycznej twórczości literackiej w Izraelu. Tym razem zajmuje go badanie jej potencjału mitotwórczego.

Izraelski uczony odwołuje się do zakorzenionych w tradycji badawczej definicji mitu Aleksieja Łosiewa, Rolanda Barthes’a, Mircei Eliadego, Hansa Blumenberga i Wendy Doniger, proponując jednak własną jego koncepcję – o charakterze kulturowym. Przede wszystkim odrzuca, traktowaną jako warunek *sine qua non*, obecność w micie czynnika nadprzyrodzonego, oddziela go również od świadomości religijnej. Mit postrzega jako szczególną formę generowania i przekazywania wiedzy. Przy tym – jak powiada – “wiedzy ekskluzywnej” (s. 9), podlegającej – i tu podąża za Erntem Cassirerem – procesowi nieustającego tworzenia, nadawania znaczenia znakom (których samo istnienie nie stanowi zresztą oczywistego faktu), bez jednoznacznego ich kwalifikowania jako prawdy i fałszu, czystej idei i praktyki. Opowieści mityczne Katsman traktuje jako treści niejako modelowe,

4. Zob. Monika Wichłacz, “Od liniowości do złożoności. Nowy paradygmat w naukach społecznych i politycznych”, *Polskie Studia Politologiczne*, 51 (2016), <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/749119.pdf> (25.05.2020).

5. Zob. Reinhart Meyer-Kalkus, “Jacques Lacan: Psychoanaliza jako lingwistyka mówienia”, przeł. P. Dybel, *Teksty Drugie*, 1–2 (1998), http://rcin.org.pl/Content/65035/WA248_71799_P-I-2524_meyer-jacques_o.pdf (5.05.2021).

które prezentują zachowania i postawy człowieka, tłumaczą sens ludzkich działań, tak zbiorowych, jak i indywidualnych, stanowią transpozycje określonych myśli oraz doświadczeń. Da się zauważyć pewną zbieżność koncepcji mitu Katsmana z socjologicznym podejściem do zagadnienia Émile'a Durkheima (choć nazwisko francuskiego myśliciela w tekście się nie pojawia), zgodnie z którym mit jawi się jako system odzwierciedlający "zbiorowe wyobrażenia" danych społeczności⁶. Mit w tej teorii traktowany jest jako jeden ze sposobów społecznej komunikacji, poprzez generowane sensory w sposób symboliczny przedstawia wspólną dla wskazanej społeczności koncepcję rzeczywistości, jest przestrzenią uobecniania najróżniejszych konstruktów ideologicznych, pełni również w jakimś sensie funkcję normatywną, jako że wskazuje rudymen tarne standardy, kanony i wartości.

Katsman głównie eksponuje jednak kulturową podbudowę mitu, jego osadzenie w tradycji, a kulturowość – ze względu na rodzaj literackiego materiału, którym się zajmuje – wiąże z charakterem narodowym. W rezultacie mit pojmuje jako przejaw świadomości kulturowej, i co za tym idzie – narodowej identyfikacji. Aczkolwiek podmiotem – jak zastrzega – nie jest tu tożsamość zbiorowa, ale jej indywidualny reprezentant (łącznie z uwzględnieniem aspektu psychologicznego, gdy mit stanowi element samopoznania).

Mit podlega ewolucji, transmisji i transformacji oraz – co dla Katsmana ważne – aktualizacji. Mitotwórstwo ma dla niego charakter doraźny, gdyż eksplikuje konkretną rzeczywistość. W takim rozumieniu mit rzeczywiście odgrywa rolę – jak już wyżej powiedziano – systemu komunikacyjnego, dialogu z odbiorcą. Przy tym dialogu żywego, w którym finalne sensory mogą ulegać wielokrotnym modyfikacjom, jako że drobna nawet zmiana znaczenia jednego ze znaków w tym systemie pociąga za sobą przebudowę całej konfiguracji. Co więcej, w odniesieniu do odbiorcy zakłada się sytuację wyboru – powstanie i przyswojenie mitu może odbywać się poprzez rezygnację z innego (już istniejącego) lub w wyniku połączenia ich w ramach bardziej złożonej konstrukcji.

Monografia Katsmana z roku 2020 prezentowała obserwowany w literaturze pochod kulturowego realizmu, który nawiązuje do rozwoju nauki i technologii, znanego jako czwarta rewolucja przemysłowa (Industry 4.0.)⁷. Sprowadza się on do – mówiąc w uproszczeniu – automatyzacji, wymiany informacji i przetwarzania danych z wykorzystaniem wszelkich form technologii informacyjnych oraz powszechności globalnej sieci. Opisują tam przez Katsmana realizm

6. Ewelina Kotarba, "Współczesne mityzacje rzeczywistości społecznej w świetle ogłoszeń prasowych", *Kultura – Media – Teologia*, 15 (2013), 114.

7. Zob. m.in. <https://www.plattform-i40.de/PI40/Navigation/EN/ThePlatform/Background/background.html> albo <https://www.twi-global.com/what-we-do/research-and-technology/technologies/industry-4-0> (25.04.2021).

kulturowy XXI wieku nawiązuje do postulowanej przez realizm spekulatywny negacji antropocentryzmu, i co za tym idzie ontologii zorientowanej na przedmiot. Człowiek zostaje zrównany ze światem nie-ludzi, rzeczywistość i wirtualność ulegają unifikacji, a każdy pojawiający się w świecie przedstawionym przedmiot zyskuje status osobowy. Mimesis przestaje być twórczym naśladownictwem natury, ucieleśnieniem idei lub formy w materii, a staje się formą komunikacji wszystkiego ze wszystkim za pomocą zunifikowanego, egzoterycznego języka. Coraz mocniej ugruntowującemu w literaturoznawstwie swoją pozycję realizmowi kulturowemu Katsman w swojej kolejnej książce przeciwstawia mitotwórstwo, powracające do, ostatnio niepopularnego, antropocentrycznego postrzegania świata. Chociaż w swoją koncepcję mitu włącza spekulatywnego realistę Quentina Meillassoux i jego pojęcie *możliwości*. Zakłada ono przeniesienie nacisku z tego, co jest – na to, co jest możliwe. Zanegowana zostaje idea zamkniętego świata, a kategorię całości zastępuje “konieczna przygodność”, nie istnieje ostateczny wszechświat, nie ma z góry danego totalnego porządku zbiorów możliwości, jest tylko “konieczna przygodność” i “wydarzenie wirtualne”, niedefiniowane w kategoriach prawdopodobieństwa⁸. Wynika z tego, że literatura nie odzwierciedla rzeczywistego porządku świata, a charakterystykę realnego tworzy mechanizm nie-zaświadczenia, nie-doświadczenia, kontyngentny chaos. Przedmioty materialne i fikcyjne (nie-prawdopodobne) traktuje się jako równe sobie, co – jak Katsman podkreśla – zakłada nie tylko poznawanie nowej rzeczywistości, ale również rzeczywistości *innej* – fantastycznej, baśniowej magicznej czy właśnie mitologicznej.

W takiej formie mitotwórstwo okazuje się instrumentem uniwersalnym, pozwalającym badać współczesną literaturę w oderwaniu od procesu literackiego w ujęciu historycznym, zawarte w niej struktury antropologiczne bez socjologizacji, a narracje o świętych i cudach – bez metafizyki. Mit nie jest gotową formą narracyjną o ustalonym znaczeniu, nie przyjmuje określonego kształtu, może zawierać się w różnych typach literackiego dyskursu i być przetwarzany w dziełach wielu autorów.

Katsman podkreśla, że stworzenie pełnej kulturowej teorii mitu jest zadaniem na przyszłość, lecz już teraz w swojej monografii z materiału literatury rosyjsko-izraelskiej wywodzi jej empiryczną odsłonę. W tym celu przyjmuje trzy główne założenia. Po pierwsze – mit niekoniecznie musi być związany z religią, kultem czy światem nadprzyrodzonym (o czym już była mowa) i powinien być traktowany jako składowa historii idei; znaczenie mitu jest uniwersalne, a ów uniwersalizm

8. Zob. Marcin Lubecki, “Grahama Harmana ontologia przedmiotu poczwórnego”, *Estetyka i Krytyka*, 2 (29) (2013), https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/6320/Lubecki_Marcin.pdf?sequence=1 (25.04.2021); zob. też czasopismo w całości poświęcone idei realizmu spekulatywnego – *Speculations*.

wyznacza idea w nim zawarta. Po drugie – każdy twórca, a nawet pojedynczy utwór, konstytuuje własną mikromitologię, która wyrasta z określonej kultury oraz czasu, i jest dla nich typowa. Wreszcie po trzecie – utwory literackie różnych autorów badane są jako wypowiedzi, odzwierciedlające zarówno określony stan, jak i procesy ewolucji konkretnych idei. Podążając za myślą Carla Ginsburga, Katsman dalej stwierdza, że mitotwórstwo może być przedmiotem rozpatrywanym w ramach mikrohistorii, a zwłaszcza mikrohistorii idei⁹.

U podstaw mikromitologicznego postrzegania rosyjsko-izraelskiej literatury leży pojmowanie jej jako zbioru niezależnych zjawisk, wpisujących się w ideę ciągłości procesu rosyjskojęzycznego pisarstwa na Ziemi Izraela, a potem w Państwie Izrael. Elementami tego procesu nie są twórcy, ale same ich dzieła, a nawet szerzej – wszelkie formy dyskursu (formy narracyjne, lecz również artykuły, publikacje internetowe, wywiady etc.). Nie ludzie, ale wypowiedzi składają się na rozciągnięty w czasie, ale jednocześnie spójny zbiór, odzwierciedlający wszelkie możliwe przejawy myśli i idei. Wypowiedzi te składają się na korpus tekstów pisanych w języku rosyjskim, stworzonych przede wszystkim na terenie Izraela, ale i poza nim, pod warunkiem że są bezpośrednio związane z izraelskim kulturowo-historycznym kontekstem albo stanowią rezultat jakiegokolwiek uczestniczenia autorów w rosyjsko-izraelskim procesie literackim.

Literaturę tzw. rosyjskiego Izraela charakteryzują pojęcia takie jak: generatywność, fluktuacja, hybrydyczność, dywersyfikacja, entropia, otwartość, które zaświadczenia o procesualnym jej charakterze jako “żywego”, ewoluującego systemu. Katsman określa go jako otwarty układ o charakterze emergentnym, którego cechuje dynamiczna samoorganizacja, zniżającą entropię – innymi słowy dysypatywny. Tak rozumianą dysypatywność badacz wiąże z pojęciem chaosu, będącym niczym innym jak przestrzenią, z której generowane są elementy składowe wspomnianego układu, i w ramach której dochodzi do ich samoorganizacji. W tym chaotycznym systemie w różnych konfiguracjach pojawiają się i funkcjonują, spajające go mikroidee. Ich nieustanną reorientację (reinterpretację) Katsman uznaje za istotny wyznacznik rozwoju rosyjsko-izraelskiej literatury.

W książce *Najwyższa lekkość tworzenia...* izraelski badacz koncentruje się na wskazaniu i analizie głównych mitologemów oraz mitów określających rosyjsko-izraelski proces literacki. Mity w analizowanych w monografii utworach rodzą się na różnych płaszczyznach znaczeń i za pomocą odmiennych poetyckich, gatunkowych oraz ideowych strategii. Dlatego też lektura każdego z tych utworów przebiega z uwzględnieniem innych praktyk hermeneutycznych i z różnym stopniem uszczegółowienia. W rezultacie osiem rozdziałów Katsman poświęca

9. Роман Кацман, *Неуловимая реальность. Сто лет русско-израильской литературы (1920–2020)*..., 22.

ośmiu kluczowym dla niego tematów (które czyni jednocześnie tytułami tychże rozdziałów), tworząc coś na podobieństwo mitopoetycznej mapy rosyjsko-izraelskiej literatury, chociaż – trzeba zaznaczyć – mapy niekompletnej. Są to: *spotkanie, ofiara, tworzenie, ocalenie, imperium, apokalipsa, miasto i codzienność*. Lista nie odzwierciedla pełnej tematycznej różnorodności utworów, ale wytycza linie, wzdłuż których sytuują się najczęściej występujące mitologemy, stanowiące budulec najciekawszych i unikalnych mitów o ładunku znaczeniowym oraz emocjonalnym nie mniejszym niż powszechnie znane mity klasyczne. Katsman koncentruje się na prozie siedemnastu autorów, wielu innych twórców wspomina bez szczegółowej analizy, setki innych, piszących w Izraelu po rosyjsku – co oczywiście ze względu na ograniczoną objętość publikacji – nie odnotowuje. Jest to zakres wystarczająco szeroki liczebnie i gatunkowo, żeby uzasadniać ogólne wnioski, chociaż – jak się wydaje – wciąż jeszcze zbyt wąski, aby analiza tekstów nie sprowadzała się do schematycznego przeglądu (co jednak absolutnie nie umniejsza naukowej rangi monografii).

Fundament rosyjsko-izraelskiej mitopoetyki tworzą mity o cudownym *spotkaniu* (ten temat otwiera analityczną część monografii), co uzasadnia zarówno wewnętrzną logikę mitu, zawsze prowadzącego do spotkania z “innym”, jak i uwarunkowania historyczne: repatriacja, spotkanie z obcą (choć swoją) ziemią, jej rozpoznawanie implikujące samopoznanie. Jest to mitologia nowego wieku i nade wszystko nowego pokolenia (Dennis Sobolev, Elisaveta Michailichenko i Yuri Nesis).

Paradygmat *ofiary* nie dominuje już w rosyjsko-izraelskiej literaturze jak niegdyś, niemniej jednak nie znika, lecz – jak dowodzi Katsman – znajduje swoje odzwierciedlenie w przestrzeni nienormatywnych zachowań psychicznych. Ujawnia się w doświadczanych przez bohaterów fobiach, często przekładających się, jak w prozie Wiktorii Reicher, na stosunki ojców i dzieci.

Kolejny temat – *tworzenie* – obejmuje zarówno mity o powstaniu nowej żydowskiej świadomości religijnej (i to nieważne, czy rzecz dotyczy Żydów w Egipcie jeszcze przed wyprowadzeniem ich przez Mojżesza, czy Żydów w Związku Sowieckim) (Efraim Bauch), jak i o budowaniu nowej żydowskiej izraelskiej kultury (Nekod Singer).

Temat *ocalenia* wiązany jest z Holocaustem i rezonuje w historiach nie-ocalenia w gettach i obozach śmierci (Jelena Makarova) albo łączy się z utopijną wizją, w której zmiany w teraźniejszości współczesnego Izraela mogą (bądź nie) odmienić przeszłość europejskich Żydów, tj. Shoah uczynić niebyłym (Aleks Tarn).

Temat *imperium* natomiast łączy marzenia o wolności, o poczuciu bezpieczeństwa i o międzyludzkiej komunikacji. Mit o imperium bywa opowieścią o wykraczających poza ramy czasu i przestrzeni pięknie oraz sztuce (Aleksandr Goldshtein). Może też wyrażać się w nieprzerwanym poszukiwaniu wciąż poja-

wiających i znikających wysp-widm wolności albo też w próbie odnalezienia w chaotycznym i niestabilnym świecie jakiegoś stałego oparcia, które umożliwi ocalenie siebie i ludzkości przed szaleńczym marszem ku przepaści (Dennis Sobolev).

Jako kolejny pojawia się temat *apokalipsy*. Rozdział ten opisuje mity o końcu świata (Linor Goralik, Jakov Cygielman), ale również odnosi się do niewyczerpanych pokładów mitotwórczych, tkwiących w motywie miasta. Jerozolima i Tel-Awiw generują w rosyjsko-izraelskiej literaturze mity nie rzadziej niż Petersburg i Moskwa w klasycznej literaturze rosyjskiej. Główny mit dotyczy prowadzonych przez bohaterów poszukiwań szczególnych “baniek”, tj. pustych miejsc, przez pomyłkę lub celowo ukrytych w przestrzeni miasta, które to – jeśli ktoś je odnajdzie – przywracają mu utraconą harmonię i własne “ja”. Powstaje w ten sposób topologia sensów i znaczeń, a te, wzbogacone o emocje mieszkańców, stanowią o wyjątkowości miasta (Anna Lichtikman).

Ostatni punkt na mitopoetycznej mapie rosyjsko-izraelskiej literatury, w zaproponowanym przez Katsmana porządku tematycznym, stanowi *codziennosc*. Wspomniane “baniki” generują mikromity, wypełnione cudami i wskazujące drogę do odnalezienia “istoty życia”. Ożywiony mit “małego człowieka”, obecny w literaturze rosyjskiej od *Poczmistrza* Aleksandra Puszkina, unika zarówno heroizacji, jak i wiktymizacji bohatera, ale włącza narracje o duchowych uniesieniach i upadkach, tym razem kończących się ocaleniem (Leonid Lewinzon). Inną odsłonę codzienności reprezentuje Jakov Shechter. W swojej prozie wykorzystuje dyskurs hagiograficzny i snuje, przenikniętą duchem Kabały, opowieść o powolnym, wypełnionym niejedną porażką, procesie odnajdowania Boga.

Istota kulturowej teorii mitu Katsmana (czy jak sam badacz zastrzega – zarysu teorii) stanowi pochodną jego przekonania o kulturowej i kognitywno-emocjonalnej roli literatury, a także jej niezwykłego potencjału mitotwórczego – zdolności do nieustannego tworzenia nowych mitów o charakterze uniwersalistycznym i ogólnohumanistycznym. Koncepcja dotyczy zarówno religijnego, jak i niereligijnego mitotwórstwa, archaicznych i współczesnych typów dyskursu, wychodzi daleko poza granice społecznych i politycznych wydarzeń, zyskując cechy ogólnej teorii narracyjnej reprezentacji rzeczywistości.

Bibliografia

- Gans, Eric. *The Scenic Imagination. Originary Thinking from Hobbes to Present Day*. Stanford: Stanford University Press, 2008.
<https://www.plattform-i40.de/PI40/Navigation/EN/ThePlattform/Background/background.html>
<https://www.twi-global.com/what-we-do/research-and-technology/technologies/industry-4-0>
- Katsman, Roman. *Neulovimaya real'nost'. Sto let rusko-izrail'skoy literatury (1920–2020)*. Boston–St. Petersburg: Academic Studies Press–BiblioRossica, 2020 [Кацман, Роман. Неуловимая реальность. Сто лет русско-израильской литературы (1920–2020), Boston–St. Petersburg: Academic Studies Press–BiblioRossica, 2020].
- Katsman, Roman. *Vyshaya legkost' sozidaniya. Sleduyushchiye sto let rusko-izrail'skoy literatury*. Boston–St. Petersburg: Academic Studies Press–BiblioRossica, 2021. [Роман, Кацман, Высшая легкость созидания. Следующие сто лет русско-израильской литературы. Boston–St. Petersburg: Academic Studies Press–BiblioRossica, 2021.
- Kotarba, Ewelina. “Współczesne mityzacje rzeczywistości społecznej w świetle ogłoszeń prasowych.” *Kultura – Media – Teologia*, 15 (2013), 110–120.
- Lubecki, Marcin. “Grahama Harmana ontologia przedmiotu poczwórnego”. *Estetyka i Krytyka*, 2 (29) (2013), 221–230.
- Meyer-Kalkus, Reinhart. “Jacques Lacan: Psychoanaliza jako lingwistyka mówienia”, przeł. Paweł Dybel. *Teksty drugie*, 1–2 (1998), 5–18.
- Nycz, Ryszard. “Antropologia literatur – kulturowa teoria literatury – poetyka doświadczenia”. *Teksty drugie*, 6 (2007), 34–49.
- Wichłacz, Monika. “Od liniowości do złożoności. Nowy paradygmat w naukach społecznych i politycznych”. *Polskie Studia Politologiczne*, 51 (2016), 50–63.